

иміджа будучих педагогов, акцентовано внимание на важности их формування для підвищення конкурентоспособности будущего спеціаліста в педагогической сфері. Характеристики структури професійного іміджа будучого педагога здійснено через призму його формування в ході професійної підготовки при навчанні в вищому навчальному закладі.

Ключевые слова: імідж, професійний імідж, імідж педагога, самосовершенствование.

SUMMARY

Kozlova Olena, Grebenik Tetyana, Volosyuk Tetyana. The structure of the future teachers' professional image.

The notion of "professional image" has been highlighted and that of the most important teacher's professional success. The basic approaches to definition of the concept of "image" are analyzed, the main characteristics of "professional image" are singled out. The "the future teacher's professional image" has been defined as a future teacher's integrative characteristic, purposefully formed in the processes of training and image-making activity on the basis of systematic combination of personal (moral values, style of behavior, speech, appearance, character, etc.), professional (competence) (social stereotypes, understanding of the profession role in society, communicative profession image in the educational and information space, etc.) concepts represented by the person a whole positive image when interacting with pupils and students, their parents, teachers, society. Comprehensive analysis of the studied phenomenon has made it possible to distinguish the content components, such as personal, activity and social. The structure components of the future teachers' professional image have been analyzed, their formation importance has been emphasized in order to increase the competitiveness of the future specialist in the pedagogical sphere. The structure of the future teacher's professional image has been characterized through the prism of its formation in the course of vocational training during higher education. The effective fulfillment of educational and teaching functions by the teacher should now be complemented by the demonstration of pedagogical skill, which is an indicator of a certain level of professional image formation. The professional image reflects the moral and professional qualities of the specialist and is purposefully designed for the environment, reflecting the extent to which it meets the expectations and needs of society. It has been determined that further research interest is an in-depth study of the formation technologies of the future teachers' professional image in higher education.

Key words: image, professional image, teacher's image, self-taught.

УДК 378.147

Марина Лаврик

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-0786-8940

DOI 10.24139/2312-5993/2019.10/074-085

ПРОБЛЕМА ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ У ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУКОВІЙ ДУМЦІ

У статті проаналізовано дослідження вітчизняних учених щодо вдосконалення викладацької діяльності у вищій школі. Визначено, що у вітчизняних наукових джерелах зазначена проблема аналізується в декількох зазначених

аспектах: історико-педагогічному, порівняльно-педагогічному, науково-методичному, управлінському, психолого-педагогічному, лінгвістичному.

Ключові слова: вища освіта, вища школа, викладацька діяльність, удосконалення, інтернаціоналізація.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної вищої освіти України відбувається відповідно до національної стратегії соціально-економічного розвитку держави та в напрямі європейської співпраці та інтеграції вищої освіти (ВО) України в Європейський простір вищої освіти (ЄПВО). У зв'язку з цим виникла проблема гармонізації всіх аспектів функціонування вітчизняних вишів та системи вищої освіти в цілому з тими, що є характерними для європейської вищої школи. Необхідним є визначення шляхів, форм і методів інтеграції структурних і культурних аспектів освітнього процесу, наукових досліджень, інноваційної діяльності вищої школи у ЄПВО. Вступ України 19 травня 2005 року до Болонського процесу (БП), що визначив стратегію і тактику розбудови ЄПВО, став відправною точкою масштабної перебудови вітчизняної вищої освіти, віхами якої визначено: запровадження європейської структури ВО «бакалавр – магістр – доктор філософії», Європейської кредитно-трансферної системи обліку трудомісткості навчального навантаження студентів (ECTS), модуляризація навчальних програм, «Стандартів та рекомендацій забезпечення якості у ЄПВО» (ESG), розвиток мобільності студентів та транснаціональних програм і подвійних дипломів тощо. На всіх етапах розвитку ЄПВО проблема забезпечення якості усвідомлювались як пріоритетна. Було здійснено низку принципових кроків у напрямі розвитку міжнародного співробітництва в розв'язанні цієї проблеми, серед яких запровадження вже названих вище стандартів і рекомендацій – ESG (2005, 2015), підтримка студентоцентрованого підходу (2015), інституалізація міжнародного виміру діяльності установ, що займаються акредитацією вишів (ENQA (2000), EQAR (2008)), створення у вишах інклюзивного освітнього середовища. Важливим напрямом зусиль міжнародної академічної громади щодо забезпечення якості вищої освіти став рух за вдосконалення викладацької діяльності у вищій школі, що активно підтримується як у вишах, так і на національному та наднаціональному рівнях розвитку ЄПВО.

Аналіз актуальних досліджень. Шляхи та напрями вдосконалення викладацької діяльності у вищій школі стали предметом наукових розвідок українських учених, серед яких В. Андрущенко, О. Бульвінська, С. Вітвицька, С. Калашнікова, Н. Дівінська, Н. Дяченко, О. Жабенко, М. Кириченко, І. Линьова, В. Луговий, В. Мороз, А. Сбруєва та ін. Ураховуючи той факт, що аналіз актуальних досліджень є предметом розгляду даної наукової розвідки, тобто цей аналіз власне складає виклад основного матеріалу, обмежимося твердженням, що шляхи та способи вдосконалення викладацької діяльності в умовах міжнародного співробітництва привертають все більшу увагу дослідників.

Мета статті – проаналізувати стан розроблення проблеми вдосконалення викладацької діяльності у вищій школі у вітчизняній науковій думці та класифікувати існуючі дослідження відповідно до галузі наукових знань і проблемної спрямованості.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано такі загальнонаукові методи, як аналіз джерел з проблеми вдосконалення викладацької діяльності працівників ЗВО, узагальнення, систематизація, класифікація, порівняння та синтез наукового знання щодо особливостей удосконалення діяльності викладацького складу.

Виклад основного матеріалу. Вища освіта в Україні стоїть на порозі різких змін. Реформи, пов'язані з вищою школою, у першу чергу спрямовані на європеїзацію вітчизняного освітнього простору. Удосконалення ВО в цілому та викладацької діяльності зокрема привертають все більшу увагу українських дослідників, значна частина яких є безпосередніми учасниками освітнього процесу. У контексті даної статті на основі аналізу, порівняння, узагальнення та систематизації наукових джерел вітчизняних фахівців у галузі педагогіки, соціології, управління освітою, філософії, психології та ін. нами було виділено декілька аспектів досліджуваної проблеми. До них ми відносимо наступні:

- історико-педагогічний;
- порівняльно-педагогічний;
- науково-методичний;
- управлінський;
- психологічний;
- лінгвістичний.

Зупинимось на кожному з названих аспектів детальніше.

Історико-педагогічний. Значний внесок у розробку питань щодо становлення та розвитку української вищої освіти зробили А. Алексюк, Л. Вовк, О. Аніщенко, С. Гончаренко, І. Лікарчук, В. Луговий, Н. Ничкало, О. Мартиненко, В. Яблонський, Л. Корж-Усенко, Т. Уловицька та ін.

Заслуговує на увагу дослідження Л. Корж-Усенко, присвячене концептуальним та організаційно-педагогічним засадам розвитку освітнього процесу у вітчизняній вищій школі (1905-1920 рр.). Автором здійснено періодизацію розвитку вищої школи на території України та виділено такі етапи: докласичний, класичний, модернізаційний, радянський, постмодерний (Корж-Усенко, 2019).

До ретроспективного аналізу діяльності класичних університетів України звертається В. Масальський. Автор у хронологічному порядку представив розвиток системи вищої школи за Радянських часів та з моменту проголошення Незалежності України. Учений зазначив, що до початку радянських перетворень в освітній галузі в 20-х роках ХХ ст. українські університети являли собою еталони класичної університетської освіти, і те, що

викладацький склад і випускники цих університетів високо цінувалися не тільки в країнах Європи, а й усього світу, свідчить про високий загальнознаний фаховий рівень цих закладів. Але за часів радянської влади заклади вищої освіти пережили низку реформ. Зокрема, вищу школу було реорганізовано в інститути за виробничими й функціональними ознаками, згодом університети були остаточно розформовані, а на їх базі відкриті Інститути народної освіти. Але потреба в освічених кваліфікованих кадрах у різних сферах народного господарства ставала все гострішою. Для її вирішення в Україні почали відкривати державні заклади вищої освіти. Що стосується діяльності викладачів, то аналіз історично-педагогічних джерел свідчить, що вони були обмежені в правах і не мали гідної можливості саморозвитку. Замість удосконалення професійних навичок вони першочергово мали пропагувати ідеї тогочасної влади.

Особливості реформування системи вищої освіти в Україні в історико-педагогічному аспекті висвітлені також у науковому доробку Н. Сафонові. Її дослідження є однією з перших спроб комплексного вивчення сутності, напрямів, шляхів реформування ВО в незалежній Україні, а також упровадження у ЗВО принципів Болонського процесу. Автором виокремлено три етапи поступового процесу формування законодавчої бази освіти в суверенній Україні: 1990-1996 рр., 1996-2002 рр., третій етап, на думку Н. Сафонові, триває з 2002 року до сьогодні. Він ознаменований упровадженням нових державних стандартів функціонування ЗВО, навчання в умовах багатоступеневої підготовки фахівців, а також упровадженням принципів Болонського процесу, що активно реалізується з травня 2005 р., коли Україна стала учасницею Болонського процесу. Н. Сафонова також підкреслює, що в умовах розбудови суверенної держави важливою функцією ЗВО стало забезпечення поглиблення знань викладачів і студентів з української мови, а також практичного застосування набутих знань (Сафонова, 2005).

Важливий внесок у розробку історико-педагогічного аспекту досліджуваної проблеми, на нашу думку, зробив О. Микитюк. У своєму дисертаційному дослідженні автор виявив провідні тенденції, етапи та чинники науково-дослідницької роботи у закладах вищої освіти України у ХІХ ст. Дослідником встановлено, що науково-дослідна робота професорсько-викладацького складу проводилася з метою використання передового зарубіжного досвіду як одного із шляхів удосконалення навчально-виховного процесу (Микитюк, 2004).

Порівняльно-педагогічний. Тенденції розвитку вищої освіти (ВО) в країнах Європейського Союзу досліджували В. Андрущенко, О. Козлова, А. Білецька, О. Полянничко, О. Комоцька, А. Сбруєва, О. Семенов, Ю. Лянной, Г. Ніколаї та ін.

В епоху активних змін у сфері вищої освіти забезпечення якості є одним із найгостріших питань. Фундаментально до розгляду цієї проблеми підходить А. Сбруєва. Аналізуючи документи ЄС з питань та стратегій розвитку вищої освіти, автор дійшла таких висновків: висока якість вищої освіти завжди була пріоритетним напрямом в освітній політиці ЄС; нерозривний зв'язок кадрових проблем європейських ЗВО з проблемами матеріального та фінансового забезпечення діяльності закладів вищої освіти. У зв'язку з цим учена підкреслює, що необхідність професійного розвитку викладачів ЗВО є основною умовою забезпечення високоякісних освітніх послуг у вищій школі. Вагомими також є праці А. Сбруєвої, присвячені глобальним тенденціям розвитку вищої школи. Ключовими тенденціями сучасної ВО є, згідно з твердження авторки, глобалізація, інтернаціоналізація, масовізація та регіоналізація (Сбруєва, 2017). До вивчення проблем якості освітніх послуг вищій школі звертаються також В. Андрущенко та В. Вікторов. Дослідники вважають, що для досягнення якості повинні підпорядковуватися всі засоби освіти, до яких вчені відносять людські, фінансові, матеріальні, політичні, соціокультурні та ін. (Андрущенко та Вікторов, 2010).

Аналіз наукових досягнень вітчизняних учених свідчить про те, що особливу роль у формуванні якості освіти науковці відводять професіоналізму педагогічних кадрів та їх професійній підготовці. Саме тому вітчизняні дослідники акцентують увагу на необхідності професійно-педагогічного вдосконалення, яке має здійснюватися шляхом реалізації індивідуальних програм саморозвитку та творчих розробок, постійним пошуком найбільш ефективних методів та прийомів навчання. Учені одногласно погоджуються з необхідністю розвитку системи підвищення кваліфікації, постійної участі науково-педагогічних працівників у конференціях, семінарах, круглих столах та інших заходах, які сприяють обміну досвідом та розширенню професійного діапазону всіх учасників освітнього процесу. Слід зауважити, що центральне місце в системі вдосконалення діяльності педагогів науковці відводять ЗВО, які зобов'язані створювати умови для безперервного розвитку науково-педагогічного складу.

Залучення до навчання іноземних студентів є одним із провідних аспектів розвитку сучасної вищої школи. У зв'язку з цим заклади вищої освіти активно розробляють власні стратегії інтернаціоналізації, які сприятимуть розширенню спектру академічної мобільності та розвитку міжнародної науково-дослідної співпраці, обміну технологій. На думку О. Іваницької, створення інституту тьюторства є одним із способів «вирішення проблем, пов'язаних із розширенням міжнародної діяльності закладів вищої освіти, запровадженням ефективною внутрішньої системи забезпечення якості освіти, що відповідає вимогам і очікуванням студентів, а також змінам в освітніх програмах, що впроваджуються відповідно до освітніх стандартів». Про це автор говорить у своєму дисертаційному

дослідженні, яке присвячене вивченню розвитку тьюторства в закладах вищої освіти Німеччини. Науковець зазначає, що в Україні тьюторство має несистемний характер, воно реалізується тільки в окремих його проявах. Натомість автор пропонує створення відділів тьюторства на базі ЗВО, а також розробку програм для підготовки тьюторів (Іваницька, 2019).

Значний внесок у розвиток вітчизняної науки зробили С. Сисоєва та Т. Кристопчук. Науковці вивчили освітні системи країн Європи та надали детальну характеристику вищій школі кожної європейської країни. На думку авторів, виявлення напрямів, чинників та розбіжностей між освітніми парадигмами та узагальнення досвіду різних країн дозволить визначити орієнтири розвитку для кожної національної системи ВО (Сисоєва, Кристопчук, 2012).

К. Хоменко досліджує вищу освіту Польщі та наголошує на тенденціях запозичення ефективного міжнародного досвіду. Автор стверджує, що перевагою діяльності сучасних польських ЗВО та викладацького складу є, зокрема, маркетингова орієнтація.

Окрім загальних питань, присвячених проблемам інтернаціоналізації, оцінки якості вищої освіти та ін., науковці досліджують конкретні аспекти діяльності освітніх систем.

О. Стойка проаналізувала особливості вищої освіти США та порівняла її з Україною. Серед головних відмінностей науковець наголошує на централізації управління ВО в Україні, у той час як систему освіти США характеризує великий ступінь децентралізації. Визначальною відмінністю навчання у ЗВО США є, згідно з висновками науковця, надання студентам можливості самостійно складати свій навчальний план і відвідувати навчальні курси за власним вибором.

Варто звернути увагу в контексті нашого дослідження на наукові розвідки Т. Жижко, яка розкрила теоретичні засади розвитку української освіти в європейському просторі. Дослідниця констатує, що розвиток університетської освіти передбачає те, що вона має відповідати новим суспільним вимогам та нормам, закономірностям і тенденціям. Авторка стверджує, що реалізація нової освітньої концепції має здійснюватися лише за умови підготовки спеціалістів-новаторів та активної діяльності викладачів-дослідників, які повинні постійно вдосконалювати свою діяльність.

А. Шишолін вивчив процес міжнародного трансферу знань між закладами вищої освіти, В. Солощенко дослідила інтернаціоналізацію університетської освіти в німецькомовних країнах, Н. Долінська проаналізувала педагогічну складову в системі підготовки викладачів в університетах США.

Науково-методичний. Різні аспекти проблеми формування педагогічної майстерності викладача висвітлено у працях Ю. Васильєва, С. Вітвицької, Л. Даниленко, Г. Єльнікової, І. Зязюна, І. Кривонос та ін.

Важливою складовою професійної майстерності сучасного викладача вищої школи є ІТ-компетентність, що пов'язано з технологізацією вищої освіти та, зокрема, з розвитком дистанційної форми навчання. Дистанційна освіта набуває все більшої популярності, оскільки вона дає більше можливостей для здобувачів освіти. Цікавим, на наш погляд, є дослідження Б. Шуневич, у якому здійснено аналіз розвитку дистанційного навчання (ДН) у вищій школі країн Європи та Північної Америки. Автором виявлено та розкрито етапи розвитку дистанційного навчання у вітчизняній та зарубіжній вищій школі. Б. Шуневич у своєму докторському дослідженні зазначає, що основними причинами незадовільного впровадження ДН в Україні є висока вартість комп'ютерної техніки, програмного забезпечення й доступу до Інтернету, низька пропускна спроможність ліній зв'язку, а також відсутність відповідної нормативно-правової бази, організаційного, науково-методичного, інформаційно-телекомунікаційного, матеріально-технічного, кадрового, економічного та фінансового забезпечення системи дистанційного навчання та інших складових організації ДН. Однією з причин відсутності системного впровадження ДН автор вважає людський фактор. Дослідник стверджує, що багато викладачів впевнені, що розроблення дистанційних навчальних матеріалів і саме викладання з використанням нових технологій потребують більше часу викладачів і студентів, ніж на розроблення матеріалів і викладання при традиційному навчанні (Шуневич, 2008).

Зазначимо принагідно, що в сучасних умовах, порівняно з часом виконання вище аналізованого дослідження, матеріально-технічна база в закладах освіти України, вищих зокрема, значно покращилася. Фінансування матеріального забезпечення регулюється законодавчо та забезпечується на національному рівні. Таким чином, на сьогоднішній день відбувається масове впровадження дистанційних курсів. Це дає змогу провідним вітчизняним фахівцям зробити висновок, що в контексті інноваційного підходу в системі вищої освіти однією з провідних є технологізація системи діяльності вишів. Важливою зміною в освітній парадигмі вищої школи є також трансформація освітніх програм з навчально-орієнтованих на студенто-орієнтовані.

Управлінський (інституційний, законодавчий). Нова освітня парадигма, що передбачає перенесення акцентів від процесу навчання на його кінцеві результати, має регулюватися на державному рівні. Вітчизняні дослідники стверджують, що без участі держави не може бути вирішена проблема налагодження ефективної взаємодії двох суміжних ринків – праці та освітніх послуг. На думку І. Пасінович, ефективність функціонування вищої освіти і тенденції її розвитку певною мірою залежать від структури економіки регіону. Автор також виокремлює феномен старіння професійних знань. У зв'язку з цим явищем конкурентоспроможність фахівців можлива лише за умови реалізації концепції «навчання протягом життя», – вважає дослідник (Пасінович, 2010).

Цікавим, на наш погляд, є дослідження О. Гринькевич, у якому інтегровано економічні та управлінські теорії дослідження конкурентоспроможності систем вищої освіти. Автором запропоновані нові підходи щодо розроблення нових теоретико-методологічних і прикладних положень щодо управління конкурентоспроможністю вищої освіти. О. Гринькевич виділяє чотири складові аналізу якості в управлінні конкурентоспроможністю вищої освіти: задоволеність споживачів, якість інституційного середовища, якість результатів діяльності та якість постачальників/абітурієнтів (Гринькевич, 2018).

Управління якістю освіти в системі професійної підготовки висококваліфікованих кадрів стає головною метою політики сталого розвитку позиттивного неперервного навчання. У зв'язку з цим важливим є науковий доробок О. Кондур, яка вивчила систему професійної підготовки майбутніх фахівців із якості освіти у ЗВО. Розроблена автором методика передбачає формальні та неформальні види організації теоретико-практичної підготовки фахівця з оцінки якості освітніх систем.

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні в XXI столітті підготовка педагогічних і науково-педагогічних кадрів, їх професійне вдосконалення визначаються як одна з найважливіших умов модернізації освіти.

Проте, коло питань, до яких звертаються науковці, відносно педагогічної діяльності викладача вищої школи, рівень їх обговорення засвідчують, що проблеми, пов'язані з науково-теоретичним обґрунтуванням цілей, змісту, структури, педагогічних технологій професійної підготовки викладачів для закладів вищої освіти, залишаються недостатньо дослідженими.

Психологічний. Досліджуючи психологію особистості викладача, учені звертаються до гендерних особливостей. І. Кукуленко-Лук'янець аналізує психологічну генезу життєвого простору жінки-педагога. Науковець досліджує соціально-психологічні аспекти самореалізації жінки-педагога, проводить історико-психологічний аналіз становлення психолого-педагогічної діяльності серед жінок (на прикладі педагогів XIX-XX століття), досліджує жіноче лідерство в педагогічному просторі та значення «Я-концепції» у становленні професійної самосвідомості жінки-викладача. Учена доходить висновку, що становлення адекватної, стійкої Я-концепції жінки у сфері науково-педагогічної діяльності є глибинним процесом та детермінується багатьма психологічними й соціальними чинниками, зокрема особливостями виховання в батьківській сім'ї, підліткової ідентифікації, зовнішньої атракції, створення сім'ї, народження власних дітей, професійної реалізованості та самоактуалізації (Кукуленко-Лук'янець, 2018).

Г. Данилова виділяє групи викладачів за рівнем їх акмеологічного розвитку. До них дослідниця відносить такі групи: викладач нормативного рівня – «Виконавець»; викладач пошукового рівня – «Новатор»; викладач творчого рівня – «Акмеолог». Учена також розробила модель внутрішньої

якості викладача закладу вищої освіти. На думку Г. Данилової, внутрішню якість викладача ЗВО складають такі сфери (компоненти): системно-соціальна, духовно-моральна, ціннісно-світоглядна, психолого-мотиваційна, індивідуальний розвиток, фізичний розвиток.

Предметом наукових пошуків О. Кравців стали психологічні особливості розвитку професійної рефлексії викладачів педагогічних ЗВО. Дослідниця дійшла висновків, що структура предмету професійної рефлексії викладача залежить від рівня сформованості його професійного досвіду. Для молодих, недосвідчених викладачів актуальними сферами рефлексування є особистісне самоствердження у професійній сфері, викладацька та наукова діяльність. З появою педагогічного досвіду, професійної ідентичності актуальності набувають сфери професійно-особистісного зростання та наукової діяльності. Особливості структури предмету професійної рефлексії значною мірою зумовлюються, як вважає дослідниця, наявністю чи відсутністю наукового ступеня, звання у викладача педагогічного ЗВО. Для цих викладачів незалежно від стажу роботи провідними сферами рефлексування є наукова діяльність і особистісне зростання, в той час як для викладачів без наукового ступеня, звання – викладацька діяльність.

Лінгвістичний. Цікавими є погляди Т. Космеди, яка розглядає елітарність педагогічного дискурсу викладача вищої школи. Дослідниця вважає, що «лише елітарна мовна особистість, яка займається викладацькою діяльністю, розуміє, що категорія спілкування – це теоретичний і методологічний ключ до пізнання сутності професії викладача. Проблема викладача вищої школи полягає передусім у тому, що йому необхідно вдало поєднати науковий і навчальний стилі (Космеда, 2010).

У зв'язку з популярністю ІКТ актуальним є дослідження А. Шілінг, яка розкрила лінгвістичні методи та засоби планування надання освітніх послуг з використанням веб-спільнот. Авторка розробила нові моделі користувачів веб-спільнот та надання послуг ЗВО, методи інформаційного наповнення на основі комп'ютерно-лінгвістичного аналізу інформаційного наповнення освітніх веб-спільнот.

Ураховуючи орієнтир університетської освіти на міжнародне співробітництво гостро стоїть проблема володіння педагогічними кадрами іноземною мовою. Ми згодні з О. Бігич щодо розгляду поняття іншомовної підготовки викладачів. Зокрема, автор розглядає іншомовну підготовку в широкому сенсі, надаючи цьому поняттю більшого змісту, ніж «навчання іноземної мови». Зазначимо, що іншомовна підготовка науково-педагогічних працівників пов'язана не тільки з умінням спілкуватися іноземною мовою, а й володінням нею на рівні свого предмета, тобто викладання тієї чи іншої дисципліни іноземною мовою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можемо зробити висновок, що у вітчизняній науковій думці існує значна кількість

досліджень, які розкривають проблему вдосконалення викладацької діяльності. Наголосимо, що якщо систематизувати проаналізовані наукові праці, то дослідження вдосконалення викладацької діяльності розглядаються в історико-педагогічному, порівняльно-педагогічному, науково-методичному, управлінському, психологічному, лінгвістичному аспектах.

Натомість, відсутня комплексна праця, присвячена всебічному дослідженню міжнародного співробітництва у вирішенні зазначеної проблеми, що потребує подальших наукових пошуків. У цьому, власне, ми і вбачаємо перспективу нашого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

- Шуневи́ч, Б. І. (2008). *Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки* (дис. ... канд. пед. наук 13.00.01). Київ (Shunevych, B. I. (2008). *Development of distance learning in higher school in Europe and North America* (PhD thesis). Kyiv).
- Сбруєва, А. А. (2017). Актуальні проблеми якості викладання у європейській вищій школі: аналіз пріоритетів освітньої політики ЄС. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5(69), 49-63 (Sbrueva, A. A. (2017). Topical issues of teaching quality in european higher education: an analysis of eu education policy priorities. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 5 (69), 49-63.
- Білецька, В. В., Полянничко, О. М., Комоцька, О. С. (2018). Тенденції розвитку вищої освіти в країнах Європейського Союзу. *Молодий вчений*, 4.3 (56.3) (Biletska, V. V., Polianychko, O. M., Komotska, O. S. (2018). Trends of the development of higher education in the countries of the European Union. *Young Scientist*, 4.3 (56.3).
- Іваницька, О. С. (2019). *Розвиток тьюторства у закладах вищої освіти Німеччини* (дис. ... канд. пед. наук 13.00.01). Львів (Ivanytska, O. S. (2019). *Development of tutoring in higher education institutions in Germany* (PhD thesis). Lviv).
- Сафонова, Н. М. (2005). *Реформування системи вищої освіти в Україні (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.): історичний аспект* (дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01). Луганськ (Safonova, N. M. (2005). *Reforming the system of higher education in Ukraine (90s of the XX – beginning of the XXI century): historical aspect* (PhD thesis). Lugansk).
- Сисоєва, С. О., Кристопчук, Т. Є. (2012). *Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика*. Рівне (Sysoieva, S. O., Krystopchuk, T. Ye. (2012). *Educational systems of European Union countries: general characteristic*. Rivne).
- Корж-Усенко, Л. В. (2019). *Концептуальні та організаційно-педагогічні засади розвитку освітнього процесу у вищій школі України (1905-1920 рр.)* (дис. ... докт. пед. наук 13.00.01). Суми (Korzh-Usenko, L. V. (2019). *Conceptual and organizational-pedagogical foundations of the educational process development in the higher school of Ukraine (1905-1920)* (DSc thesis). Sumy).
- Андрущенко, В., Вікторов, В. (2010). Якість освіти в дзеркалі сучасних вимог та експектацій. *Гілея: історичні науки*, 37, 215-227 (Andruschenko, V. P., Victorov, V. H. (2010). The Quality of Education as Mirrored in the Requirements and Expectations of Nowadays. *Gilea: Historical Sciences*, 37, 215-227).
- Гринькевич, О. С. (2018). *Управління конкурентоспроможністю вищої освіти України (методологія аналізу і системи моніторингу)* (дис. ... докт. економ. наук 08.00.03). Львів (Hrynkevych, O. S. (2018). *Management of Competitiveness of Higher Education of Ukraine (Methodology of Analysis and Monitoring System)* (DSc thesis). Lviv).

- Пасінович, І. І. (2009). *Державне регулювання вищої освіти в умовах ринкових відносин* (дис. ... канд. економ. наук 08.00.03). Львів (Pasinovych, I. I. (2009). *State regulation of higher education in the conditions of market relations* (PhD thesis). Lviv).
- Кукуненко-Лук'янець, І. В. (2018). *Психологічна генеза життєвого простору жінки-педагога* (дис. ... докт. психолог. наук 19.00.01). Київ (Kukulenko-Lukianets, I. V. (2018). *Psychological Genesis of the Life Space of a Female Educator* (DSc thesis). Kyiv).
- Космеда, Т. (2010). Елітарність педагогічного дискурсу викладача вищої школи. *Вісник Львівського університету, Філологічні науки*, 50, 98-104 (Cosmeda, T. (2010). The elitism of the pedagogical discourse of a teacher of higher education. *Bulletin of Lviv University, Philological Sciences*, 50, 98-104).

РЕЗЮМЕ

Лаврик Марина. Проблема совершенствования преподавательской деятельности в высшей школе в отечественной научной мысли.

В статье проанализированы исследования отечественных ученых по совершенствованию преподавательской деятельности в высшей школе. Определено, что в отечественных научных источниках эта проблема анализируется в нескольких указанных аспектах: историко-педагогическом, сравнительно-педагогическом, научно-методическом, управленческом, психолого-педагогическом, лингвистическом.

Ключевые слова: высшее образование, высшая школа, преподавательская деятельность, совершенствование, интернационализация.

SUMMARY

Lavryk Maryna. The issue of teaching enhancement in higher school in the national scientific thought.

The article analyzes the research of domestic scientists on teaching enhancement in higher education. It is determined that in domestic scientific sources the mentioned problem is analyzed in several specified aspects: historical-pedagogical, comparative-pedagogical, scientific-methodological, administrative, psychological-pedagogical, linguistic.

Historical-pedagogical aspect. Domestic scientists distinguish in the development of national university education the following periods: pre-classical, classical, modernization, Soviet, postmodern. Scientists believe that major changes in university education in Ukraine occurred in 2005, when Ukraine joined the Bologna Process. Scientists point out that teaching enhancement has become one of the priorities of higher education.

Comparative-pedagogical. Domestic scientists study ways to improve education. Scientific-methodological. Scientists are interested in developing new programs and improving existing ones. Given Ukraine's participation in the European educational space, curricula must fully meet the standards of European education, study the processes of globalization, academic mobility, etc. A great deal of scientific research is devoted to the study of foreign experience. These include scientific works devoted to the study of the peculiarities of education in Germany, the USA, the United Kingdom, Poland and others.

Administrative. Scientists argue that the effectiveness of higher education and its development tend to depend to some extent on the structure of the region's economy. In the National Doctrine of the Development of Education in Ukraine in the XXI century, the training of pedagogical and scientific-pedagogical staff, their professional development is defined as one of the most important conditions for the modernization of education.

Psychological-pedagogical aspect. Scientists pay attention to the development of professional reflection of teachers, investigate the peculiarities of becoming a self-concept of a teacher of higher education, etc.

Linguistic. The subject of scientific research has become the linguistic personality of the university teacher. Foreign language skills play an important role in professional activity. Researchers point out that foreign language competence is a component of a teacher at a modern university.

Instead, there is no comprehensive work devoted to a comprehensive study of international cooperation in addressing this problem, which requires further scientific research. In this, in fact, we see the prospect of our research.

Key words: higher education, higher school, teaching, enhancement, internationalization.

УДК 378.14:91

Олена Миргородська

Льотна академія Національного
авіаційного університету

ORCID ID 0000-0002-7165-3813

DOI 10.24139/2312-5993/2019.10/085-095

МІСЦЕ КОНТРОЛЮ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

У статті визначається місце різних видів контролю у процесі формування дослідницьких умінь майбутніх учителів географії. Вхідний контроль пропонується проводити фронтально у вигляді перевірки залишкових знань, спираючись при цьому на зміст шкільних програм із географії. Задля проведення поточного контролю пропонується використовувати систему індивідуальних завдань із кожної теми, зокрема роботу зі статистичними даними та картографічним матеріалом. Оптимальним варіантом для проведення рубіжного (модульного) контролю може стати письмова робота, у якій будуть поєднуватися завдання й запитання різних типів та різних рівнів складності. Бажаним буде використання розрахункових задач. Для підсумкового контролю за матеріалом всього навчального курсу бажано використовувати систему тестових завдань.

Ключові слова: *майбутні вчителі географії, дослідницькі вміння, картографічні вміння, педагогічний заклад вищої освіти, поточний контроль, модульний контроль, індивідуальні завдання, розрахункові задачі.*

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення в країні завжди вимагають адекватних змін у процесі підготовки кадрів для різних сфер діяльності. Заклади вищої освіти повинні створювати відповідні умови для підготовки сучасного фахівця, який би розвивав свої творчі здібності на основі отриманих базових знань, сформованих дослідницьких умінь і самоосвіти. На необхідність оновлення навчального процесу в закладах вищої освіти вказує Закон України «Про вищу освіту». Зокрема, у Статті 26 серед основних завдань закладу вищої освіти вказано на